

TÜRKİYE'DE GÖÇ GÜNEYDOĞU VE DOĞU ANADOLU'DAN GÖÇ HAREKETLERİ

Ceylan Korcun
Mustafa Keçeli
Gonca Şanlı

1-Göçün Tanımı ve Türleri Dünya'da Göç Türkiye'de Genel Göç Hareketleri

-Toplumların yapısını etkileyen ve değişmesine neden olan bazı faktörler vardır. Doğal afetler savaşlar ihtilaller ve adını sayamayacağımız birçok konu toplumların yapısını değiştiren etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Biz ise burada unutulmaması gereken önemli bir başlığın üstünde durmak istiyoruz : göç.

Göç toplumun soyolojik kültürel ekonomik ve politik bünyesi ile yakından alakalıdır.göçler doğrudan doğruya ülkelerin veya küçük toplulukların gelişmesini etkileyen önemli faktörlerden biri olup nüfusun yaş ve cinsiyet yapısında önemli değişimlere sebep olur.

Göç ilk bakışta basit bir mekan değiştirme süreci gibi görünse de nedenleri ve sonuçlarının toplumun ve bireylerin üzerinde ki etkileri çok büyüktür. Çünkü göç politik,ekonomik ve kültürel yapılarda büyük değişikliklere yol açmaktadır.

(1) Demografik bir süreç olarak göç ; coğrafi bölgeler ve/veya coğrafi alanlar arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri olarak tanımlanmaktadır. (2). Göçün tanımını yapacak olursak kişilerin hayatlarının bir kısmını ya da tamamı için bir iskan ünütesinden diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı olduğunu görürüz. Göç uzaklık, zaman ve kalıcılık olmak üzere üç kriterde incelenmektedir. Göç kendi içinde bu kriterlere göre ayrılmaktadır : dış göç,iç göç , mevsimlik göç vb...

Göçler, mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere ve sürekliliğine göre ele alınabileceği gibi , göç olayına yol açan nedenlere göre de ayırt edilebilirler. Ayrıca, göçler arasında önemli bir ayırım da göçlerin isteğe bağlı ve zoraki göçlerdir (Afrikalıların köle olarak Amerika'ya götürülmesi). Diğer taraftan, göçleri, insanların başka taşınma ya da yer değiştirme hareketlerinden ayırt etmek için , devamlı veya geçici olarak yapılan ayırıma da rastlanmaktadır. Geçici olarak yapılan göçe en iyi örnekler; göçebeler, mevsimlik tarımsal işçiler veya yazlık evlere giden yazlıkçılar verilebilir. Yukarıdaki açıklamalardan sonra sosyo-ekonomik açıdan iç ve dış göç olmak üzere, göçü ikiye ayırabiliriz: 1. İç göç: Bir ülke sınırları içerisinde, bireyin, bir yıldan az olmamak kaydıyla, yaşadığı ortamı değiştirmesine iç göç denilmektedir. 2. Dış Göç: birey ülke sınırlarının dışında her hangi bir ülkeye yaşadığı ortamı değiştirmek amacıyla gidiyorsa, bu durumda dış göç söz konusu olmaktadır

Ülkemizde ise göç olgusu yeni bir problem olmayıp tarihler boyunca var olmuştur.tarihe bakacak olursak m.ö de bile göçe rastlarız . göçün genel nedeni ise eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik şartlardan yararlanma isteğidir.

Ayrıca göçler ekolojik dayatmalar ya da devlet gibi toplumsal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, mecburi iskanlar veya savaşlar nedeniyle de olabilmektedir (1,3).

Türkiye gibi kalkınmakta olan ülkelerde ise kentlere doğru yapılan iç göç bir kaddedir.gelişmekte olan ülkelerin genel özelliği hızlı nüfus artışlarına bağlı yoğun nüfus hareketliliğinin ortaya çıkmasıdır (4).

Gelişmekte olan ülkelerin kentlere göç yaşaması çok sıkça rastlanan bir sorundur.bu ülkelerin genel özelliği hızlı nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan yoğun nüfus hareketliliğidir. Bununla birlikte kentlere yapılan göçlerle birlikte kent merkezlerinde veya kent dışında yeni yerleşim birimleri kurulmaya başlanmaktadır.

Dış göç türkiyenin sosyal ve ekonomik yapısı üzerinde etkili olmaya devam eden başka bir olgudur.türkiyede yoğun dış göç hareketleri 60ların başında başlamıştır. Özellikle işçiler.. 70lerde ise avrupaya işçi göçünde fark edilir bir azalış olmuştur. 80lerde ise durum çok daha farklılaşmış ve türkiyeye kesin dönüşler başlamıştır. Bundan sonra günümüze kadar ise göç kısa dönemli ve süreklilik göstermeyen şekillerde olmuştur.

Dünya genelinde bakılacak olursak modern dönemde 5 farklı göç dalgası yaşanmıştır. Bunlardan ilki 17. yy'da Avrupa devletlerinin emperyal güçler olarak ortaya çıkmasından 1. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürmüştür. Britanya İspanya Portekiz Hollanda ve Fransa artan nüfuslarından kurtulabilecekleri koloniler kurmuşlardır. 2. göç dalgası ise 17. ve 18. yy'da Avrupalı tüccarların Batı Afrika'dan Amerika'nın güneyine sözleşmeli uşak ve işçi götürmelerinden oluşmaktadır. Bu 3 yüz yıl boyunca süren göçler Kanada ABD Latin Amerika Avustralya ve Yeni Zelanda'da kurulacak devletlerin temelini oluşturmuştur. 3. göç dalgası 1. Dünya Savaşı sonunda Habsburg ve Osmanlı İmparatorluklarının dağılmasıyla orta ,doğu ve güney Avrupa'da sınırları etnik yerleşimlere uyumlu olmayan yeni devletler oluşmuştur. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan dördüncü göç dalgası ise sömürge ülkelerin bağımsızlıklarına kavuşmalarıyla başlamıştır. 5. göç dalgası ise dördüncüyle kısmen aynı zamana denk gelmiş olan 1950 ve 1960larda Batı Avrupa , ABD ve petrol üreten ülkelerdeki iş gücü açığını kapatmak amacıyla işçi ithal edilmesi olarak gerçekleşmiştir. (5)

2-Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden Göç ve

Göçün Nedenleri

Verilerle Göç Hareketleri

Göç genel anlamda toplumsal değişimin göstergelerinden bir tanesidir. Türkiye'de 1950'lerden itibaren hızlı bir toplumsal değişim meydana gelmiştir. Endüstriyelleşme ile birlikte göç hareketi başlamıştır. Bu bütün göç hareketlerinde genel bir sebeptir. Endüstriyelleşme ile birlikte kentlerin işgücü ihtiyacı artar ve bu ihtiyaç köy halkının kente göç etmesiyle karşılanır. Fakat ülkemizde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde genel sebepler dışında özel sebepler de mevcuttur.

(Burada Devlet İstatistik Enstitüsü ve çeşitli makalelerden alınmış veriler bulunmakta.)

Bu veriler ışığında dikkat etmemiz gereken husus Gaziantep dışında net göçte artı değere ulaşmış başka bir il bulunmamaktadır.

Öncelikle en genel nedeni ENDÜSTRİYELLEŞME'dir. Endüstriyelleşme ile birlikte kentteki işgücü ihtiyacının karşılanması için kentlere doğru bir göç olmuştur. Aynı zamanda tarımdaki makineleşme ve modernleşmeyle birlikte insan gücüne olan ihtiyacın azalması göçü doğal olarak tetiklemiştir. Bu Doğu ve Güneydoğu Anadolu içinde geçerlidir. Bu hareket 1950'li ve 1960'li yıllarla beraber başlar.

Bu bölgenin coğrafi yapısına baktığımız zamanda karşımıza çok ilginç konular çıkmaktadır. Bölge çok dağlık bir bölge olması sebebiyle tarıma çok elverişsizdir. Bölgenin sadece %10 luk bir kısmı tarıma elverişli. Aynı zamanda soğuk hava sebebiyle ürün çeşidi az ve ürünler çok geç olgunlaşmaktadır. Fakat bölgede sanayileşme olmadığı için halk tarım ve hayvancılıkla uğraşmak zorundadır. Bu daha çok Doğu Anadolu Bölgesi için geçerlidir ve birbirine zıt bu koşullar göçe sebebiyet vermektedir. Verim az, şartlar elverişsiz bir yandan da nüfus hızla artmaktadır. Böyle olunca kişi başına düşen gelir, ürün iş sahası azalmaktadır. Sonuç; göç. BU SAYDIĞIMIZ SEBEPLERE TOPRAKLARIN MİRAS YOLUYLA BÖLÜNMESİNİ DE UNUTMADAN EKLEMEMİZ GEREKMEKTEDİR. Bütün bunların üstüne bir de yanlış tarım politikaları eklenince olayın boyutları daha vahim hale gelmektedir.

Üzerinde durmamız gereken bir başka konu da 'ağalık sistemi'dir. Toprak tek elde toplanmış olmakla beraber insanların maddi, manevi bütün hakları ellerinden alınmış; bu durumda bir çok insan çareyi kaçmakta yani göç etmekte bulmuştur.

İşsizlik ve yoksulluğun yanısıra eğitim ve sağlık hizmetlerinde yararlanılamamakta ve bu göçe neden olmaktadır. Devletin bu bölgelere yeterince hizmet etmeyişi ya da edemeyişi insanların buradan göç etmesine yol açıyor. Yani halk devlete 'SEN BANA GELMEZSEN BEN SANA GELİRİM' diyor. Bu hizmetlerin götürülemediğinin sebepleri; devletin ekonomik gücünün buna yeterli olmayışı, yanlış politikalar ve siyasi kararlar; ve TERÖR.

TERÖR özellikle 1980'lerin ortasından başlayarak bu hizmetlerin götürülmesini engellemiştir. PKK terörü Türkiye Cumhuriyeti'ne ekonomik ve insani bakımdan çok büyük kayıplar verdirmiştir. İnsani kayıpların büyük bölümü PKK'nın tabanını oluşturan G.D.A illerinde olmuştur. Burada 1779 köy ve mezra 6153

yerleşim birimi yok olmuştur. 3 milyondan fazla kişi devlet ve örgüt arasında kalmış ve yer değiştirmek zorunda kalmıştır.

Terörden kurtulmak için kaçan kişilerin yaptığı hareket zorunlu göç,devletin veya örgütün direkt zorlamasıyla yer değiştirenlerin yaptığı hareket zorlama göçtür.

Eğitim ve sağlık hizmeti olmayışına burada değinmek gerekirse ;PKK' nın doktor ve öğretmenlere yönelik saldırılarını ortaya koymak yeterlidir. PKK sadece 1988-1996 arasında 160 öğretmenin canına kıymıştır.

PKK terörünün sebebiyet verdiği göç,tamamen halkın iki arada kalmasından kaynaklanmaktadır.Terör örgütü köylere inip para ,silah,erzak hatta barınma yardımı istemekte ,bunu insanlara zorla direktmektedir.Karşı çıkanların sonu ölüm olmaktadır. Devlet ise bunu engellemek için baskı yapmaktadır,halkın örgüte yardım etmemesini istemektedir. Yardım eden köy halkı ise kolluk kuvvetleri tarafından bölgeden uzaklaştırılmaktadır. Hatta bu tüm köyün boşaltılmasına kadar varmıştır.Gerçekten isteyerek yardım edenlerin olduğunu da hesaba katarsak devleti suçlamak pek doğru olmayacaktır.

İşsizlik ve terörü bir kenara bırakırsak;büyük kentlerin çekiciliği de göç için büyük bir sebeptir. Ulaşım kolaylaşıyor,her gün televizyonlarda şehirlerin çekiciliği işleniyor. İnsanlar bunun doğal sonucu olarak o sosyal yapının bir parçası olmak istiyor ve herşeyini hiçe sayarak şehre ve Batı'ya gidiyor. İşsizlik ve terörün ortaya çıkardığı İTME kuvvetine şehrin ÇEKME kuvveti bu yönde yardım ediyor.

3-Sonuçlar

Göç Edenler ve Göç Alan Yerler Açısından Sorunlar

Çözüm Önerileri

Türkiye'deki evreleri genel olarak;

→ 1950'lerde başlayan, makineleşen tarım, toprak sahipliği rejiminin değişmesi, kolaylaşan ulaşım gibi kırsal alanın ekonomik ve toplumsal dönüşümü;

→ 60 ve 80'li yıllar arası kendini meşrulaşan ikincil ekonomik sektörler ve gecekondulaşma olarak gösteren 'kentleşme ve kentlileşme farkı',

→ 80 sonrası terör etkisiyle ortaya çıkan zorunlu ikamet değişimi olan iç göç; beraberinde hem göç edenlerin hem de göç edilen yerlerin hal-i hazırdaki sakinleri açısından bir çok soruna neden olmuştur.

Bunlar genel olarak;

İşsizlik; iç göçün birbiriyle ilişkili, biri çözülmeden diğeri çözülmesi olanaksız sonuçlarından biridir. Köyden kente göç etmiş vasıfsız ve eğitimsiz birey, ya işsiz kalmakta ya da hiçbir sosyal güvencesi olmadan işportacılık, inşaat işçiliği, şoförlük vs. yapmaktadır. Kentte yaşamanın zorluğu ve pahalılık, onun ne kendisi ne de ailesi için geleceğe değil, günü kurtarmaya yönelik yaşamasına neden olur.

Gecekondulaşma ise iç göçün bir anlamda sembolüdür. Köyden kente gelirken hiçbir birikimi ve güvencesi olmayan birey, başını sokmak için kimilerine bir rant kaynağına dönüşmüş olan gecekondu ikamet etmeye başlar. Şehirde kalma süresi uzadıkça gecekonduya muhtaç olan birey, artık yeni gelenlere 'konut pazarlayan' konumundadır. Bu süreç devam ettikçe ve gecekondu başlı başına bir sektör haline geldikçe; bundan kurtulmak olanaksızlaşmaktadır.

Gecekonduya yaşayan, kötü yaşam şartları, bakımsızlık ve yetersiz beslenme ile karşı karşıya olan bireyler çeşitli **sağlık sorunlarıyla** da karşı karşıyadır.

Suça yönelme de yine iç göçün işsizlik, geçimini sağlayamama gibi sonuçlarından doğar. Ne kendisine ne ailesine yetebilen birey, çareyi kapkaç, hırsızlık ve hatta terörün bir parçası olmakta bulup, aidiyet ve 'bir işe yarama' ihtiyacını bu şekilde karşılamaktadır.

Bütün bunlar, **aile yapısının bozulmasına** da katkıda bulunur. Geçim sıkıntısına düşen bireylerin artık öncelikli amacı karınlarını doyurmak olmuştur. Kaldi ki bu sonuç, sosyoloji öğretilerinde karşımıza çıkan Maslow Piramidi'ni destekler bir olgudur. Kişi, ilk önce güduları gereği yeme-içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılar, bunlar yerine geldikten sonradır ki, aile sevgisi, bağlılık ve buna benzer 'üstün' değerlere sahip olur. Ailesiyle birlikte kente göç etmiş ve açlıkla karşı karşıya kalmış, hayatını idame ettirmekte zorluk çeken bir baba, yeri gelince kendi çocuklarını dilencilik ya da hırsızlık yapmaya ve hatta fuhuşa bile zorlayabilmektedir. Bunun sonucunda; aile kavramı sadece bir kan bağından ibaret olmakta, aile bireyleri birbirlerini hayatta kalmak için aralarında bir iş bölümü olan kişiler olarak görmektedir. **Aile içi şiddet** de, göç sonucu gözlenebilen bir durumdur. Mutsuz, tatminsiz ve kente karşı ezilen birey, güçlü olduğunu kanıtlamak için kendinden güçsüzlere şiddet uygular. Eşlerin ve çocukların her biri, bir diğerine zarar vererek, kendi üstünlüğünü kanıtlar.

Aile yapısında görülen bu bozulmaya ilk bakışta tezat görünen ancak gayet haklı nedenleri de olan bir başka iç göç sorunu da, göç eden hemşehriler arasındaki **gruplaşma**, geri kalan toplulukla olan **çatışmadır**. Her ne kadar, aile bağlarında çürümeler olsa da hemşehriler birbirlerini 'kader arkadaşı' olarak görürler, varlıklarını tehdit eden kente karşı birbirlerinden güç alırlar. Onları dışlayan ya da değiştirmeye çalışan kente ve hatta kendilerine has hayat tarzlarını etkileyebilecek olan diğer göç eden topluluklara sırtlarını dönmüşlerdir. Mahallelerinde kırsal alandaki hayatlarını mümkün olduğunca sürdüren, geleneklerini aynen devam ettiren topluluklara verilebilecek örneklerden bazıları; İstanbul'daki Gaziosmanpaşa, Kağıthane, Ümraniye gibi yerleşim birimleri ve göç alan tüm büyük kentlerde sıkça rastlanan '..... Köyü/....'liler Dayanışma Dernekleri'dir. Bu oluşum, kentle birleşmeyi, kentli olam bilincinin ortaya çıkmasını imkansız kılmakta, ortaya kent içinde kendi köyünde yaşayan yalnız, dışlanmış ve

genelde 'potansiyel suçlu' damgasını yemiş; ancak çoğunluğu da tersi bir çaba da göstermemiş bireyler çıkmaktadır.

Kadınların iç göçteki konumu, kırsal kesimdeki hayatlarından daha vahim olmuştur. Zaten sınırlı olan özgürlükler, kente gelişle iyice kısıtlanmış, kadın evden çıkamaz, işten başını kaldıramaz ve kendi köy evine hasret kaldığı derme çatma gecekonduunda göçle birlikte hırçınlaşmış, güvensiz ve hırsını kendisinden almaya çalışan eş ve çocuklarıyla uğraşan, amaçsız bir birey haline gelmiştir.

Bugüne dek yapılanlar:

Devletin göç edenlerin yaşam alanlarına geri dönüşünü sağlamak için bugüne dek atmış olduğu tek adım, 1994'de uygulanmaya başlanan Köye Dönüş Rehabilitasyon Projesi'dir. Önceleri 12 ili (Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Hakkari, Mardin, Muş, Siirt, şırnak, Tunceli ve Van) kapsayan proje, daha sonra Adıyaman ve Ağrı'yı da içererek genişletilmiştir. Bu 14 ili kapsayan bölgede, geri dönmek isteyenlerin kendi köyleri civarında ve ya arazisi müsait başka yerlerde iskan edilmeleri, gerekli sosyal ve ekonomik alt yapının tesisi, bu bölgelerde sürdürülebilir yaşam koşullarının sağlanması ve kamu yatırım ve hizmetlerinin tesisi amacıyla başlayan bu çalışma; 1994-1999 yılları arasında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ; 2000 yılından itibaren de İçişleri Bakanlığı ve ilgili valiliklerin İl Özel İdareleri tarafından yürütölmektedir. (6)

Eleştiriler....

Köye dönüşün önünde gerek KDRP'deki eksikliklerden gerek proje harici uygulamalardaki yanlışlıklardan kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Bunlardan bahsetmek gerekirse;

→ Projeye ilgili en önemli eleştiri, uygulamaların şeffaf olmadığı ve göç edenlere yapılan ödemenin valilik ve kaymakamlıkların insiyatifinde olduğu

şeklindedir.Yardımların,adil olarak değil de çıkarlar doğrultusunda kullanılması KDRP'nin işe yararlılığına gölge düşüren önemli bir sorundur.

→ Başka bir aksaklık da,bireylerin ödeneklerden yararlanmak için kendileri için 'belirlenen' uygun yere yerleşmeyi kabul etmeleri,kendi bölgelerine dönüş konusunda ısrarcı olmamaları aksi halde ödenekten yararlanamamaları durumudur.

→ Köye dönüşün önündeki engellerden biri de köylerdeki alt yapının halen eksik olması,çatışmalardan dolayı hayvancılık ve tarımın imkansız hale gelmesi ve geri dönmek isteyenlerin ekonomik durumunun elvermemesidir.

Örneğin,tütün ekiminin temel geçim kaynağı olduğu Batman'da devlet tarafından koçanlar iptal edilmiş ve tütün kotası çok düşük duruma getirilmiştir.

Diyarbakır'da ise ağaçların kesilmiş ve ya yakılmış, meraların harap olması,Hakkari'de küçükbaş hayvancılığı mümkün kılacak ortamın yok olması geri dönüşü engellemektedir.

→ Koruculuk sistemi de geri dönüşü zorlaştıran bir başka etkidir.Bir nevi 'zorunlu' güvenlik gücü olan korucuların,güvenlik güçleri ve terör örgütü arasında kalmasının neden olduğu çıkar sağlama hali,ortadan kaldırılmalı,güvenliklerini ve rahatlarını sağlamak için 'korucu' sıfatını almak zorunda kalmamaları ve böylece terör örgütlerinin de ele geçirilmesi öncelikli hedefi haline gelmemeleri sağlanmalıdır.

→ Çeşitli sivil toplum örgütlerinin varlığına işaret ettiği ancak rakamları tam olarak bilinmeyen mayınlar da,geri dönüşü imkansız kılmaktadır.

Ne yapılmalı...

Başlangıçta,eleştiriler kısmında değinilen aksaklıklar bir an önce giderilmeli;bir çok göçerin asıl hayali olan geri dönüş yolu böylece açılmalıdır.

Ancak,bunlardan başka,artık büyük şehirde yerleşik olmayan isteyen,bunun için çaba gösteren bireylerin de varlığı yok sayılmamalıdır.

Kişileri ilk yaşam alanlarından koparmak nasıl bir insanlık hakkı ihlaliyse,

Onları geldikleri yerde tecrit ve rencide etmek,zorluklarla başetmeye çalışmalarını izlemek de aynı derecede bir insanlık suçudur.

Bunun için,göç edip büyük şehire yerleşen bireylere,hem kurumsal hem de bireysel bazda yapılan her türlü haksızlığın önüne geçilmelidir ki;bu devlet yardımlarından yararlanmaktan sosyal güvence hakkının tesisine;halkın bir büyük şehirliye nasıl muamele ediliyorsa aynısının kırsal kesimden -özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu- gelmiş bir bireye de ayn şekilde muamele etmesine kadar uzanır.Bunun için de hem devletin hem de başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere tüm halkın ortak çabası gerekmektedir.

Memleketlerinde terörü,geldikleri büyük şehirde kapkaç,cinayet vs. gibi suç oaln ne varsa onların üstüne yıkmak ve 'gereğini yapmak' sanıldığı gibi bir toplumu temizleyici bir hareket değil aksine daha da çok ve acı sonuçlara eden olacak,toplumu bölücü ve insanları birbirine kırdırıcı ve hatta terör gibi bir büyük suçu bile 'haklı' gösterebilecek bir eylemdir,ve halkın tüm kesimi tarafından bundan kaçınılmalıdır.

Sonuç olarak,1950'lerden beri ülkemizin gerçeği olmuş ancak 1980'lerle birlikte siyasi,ekonomik ve etnik kimliğini tam olarak kazanmış Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen iç göç,içinde bulunduğumuz 2000'li yıllarda bile bir çözüme kavuşmamış;ortaya....

→ne köylü ne de kentli olabilmiş,mutsuz,geçim sıkıntısı içinde ve yalnız göçerler;

→onlara alışmakta hala zorluk ve endişe çeken şehirliler ,

→ bu durumdan rant sağlayan çeteler,

→ şehirlerin orta yerinde gecekondular ve en lüks villaların arasında gecekondular,

→ ve bizce en acısı ; henüz hayatlarının başında olan,'fırsat verilseydi...' diye başlayan cümleler kuran,sokaklarda ister suç işlesin ister işlemesin ama yanımızdan geçerken hepimizin çantasını daha bir sıkı tuttuğu çoğu hasta ve aç çocuklar ve gençler çıkartmıştır.

Bölüm 2'ye ait tablolar:

Tablo 1:

4. Bölgelerin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı					
In-migration, out-migration, net migration and rate of net migration					
	2000 yılı daimi				Net göç
	ikametgah nüfusu				hızı
Bölge (Düze 1)	Population of	Aldığı göç	Verdiği göç	Net göç	Rate of
Region (Level 1)	place of residence	In-migration	Out-migration	Net migration	net migration
	in 2000	(1)	(1)	Net migration	%
Toplam- Total	60 752 995	4 098 356	4 098 356	0	0,0
İstanbul	9 044 859	920 955	513 507	407 448	46,1
İstanbul					
Batı Marmara	2 629 917	240 535	172 741	67 794	26,1
Western Marmara					
Ege	8 121 705	518 674	334 671	184 003	22,9
Aegean					
Doğu Marmara	5 201 135	432 921	351 093	81 828	15,9
Eastern Marmara					
Batı Anadolu	5 775 357	469 610	378 710	90 900	15,9
Western Anatolia					
Akdeniz	7 726 685	413 044	410 316	2 728	0,4
Mediterranean					
Orta Anadolu	3 770 845	205 108	300 113	- 95 005	-24,9
Central Anatolia					
Batı Karadeniz	4 496 766	219 008	450 799	- 231 791	-50,3
Western Black Sea					
Doğu Karadeniz	2 866 236	151 193	227 013	- 75 820	-26,1
Eastern Black Sea					

Kuzeydoğu Anadolu	2 202 957	144 315	256 922	- 112 607	-49,8
Northeastern Anatolia					
Ortadoğu Anadolu	3 228 793	170 568	280 156	- 109 588	-33,4
Centraleastern Anatolia					
Güneydoğu Anadolu	5 687 740	212 425	422 315	- 209 890	-36,2
Southeastern Anatolia					
(1) Bölge içindeki illerin birbirleri arasındaki			(1) Migration across the provinces within the region is		
göç kapsamamıştır.			not covered.		

Tablo 2:

8. İllerin yerleşim yerlerine göre verdiği göç											
Provincial out-migration by places of residence											
A- Toplam - Total			B- Erkek - Male			C- Kadın - Female					
2000 yılı daimi											
ikametgahı											
Permanent place	Toplam			Şehirden şehire		Köyden şehire		Şehirden köye		Köyden köye	
of residence	Total			From city to city		From village to city		From city to village		From village to village	
in 2000	A	B	C	B	C	B	C	B	C	B	C
Toplam- Total	6 692 263	3 643 375	3 048 888	2 110 130	1 757 849	639 319	528 966	730 646	611 872	163 280	#####
Adana.....	184 818	100 019	84 799	62 018	52 478	12 879	11 075	21 721	18 293	3 401	2 953
Adıyaman.....	72 191	40 851	31 340	20 804	15 829	10 878	7 321	5 693	4 876	3 476	3 314
Afyon.....	68 897	38 137	30 760	20 044	16 656	9 700	7 840	5 644	4 003	2 749	2 261
Ağrı.....	61 968	38 054	23 914	18 995	11 652	10 415	6 120	5 508	3 632	3 136	2 510
Amasya.....	47 836	25 394	22 442	15 467	14 107	5 444	4 727	3 502	2 752	981	856
Ankara.....	381 576	204 850	176 726	144 420	123 558	14 353	14 424	44 183	36 866	1 894	1 878
Antalya.....	139 357	77 044	62 313	43 633	35 334	8 232	6 504	20 900	16 061	4 279	4 414
Artvin.....	34 027	18 202	15 825	9 996	8 776	4 702	3 912	2 337	2 051	1 167	1 086
Aydın.....	83 549	43 953	39 596	26 517	23 672	6 932	6 267	8 120	7 071	2 384	2 586
Balıkesir.....	112 582	59 461	53 121	34 466	30 784	11 329	10 230	9 808	8 219	3 858	3 888
Bilecik.....	20 243	10 578	9 665	6 489	5 891	2 359	2 351	1 394	1 070	336	353
Bingöl.....	32 590	19 179	13 411	10 196	7 021	4 848	3 292	2 841	2 044	1 294	1 054
Bitlis.....	38 122	22 353	15 769	13 200	9 683	5 478	3 327	2 566	1 755	1 109	1 004

Bolu.....	44 362	23 104	21 258	14 284	13 211	3 620	3 587	4 195	3 519	1 005	941
Burdur.....	29 133	15 496	13 637	8 805	7 811	3 170	2 878	2 445	1 887	1 076	1 061
Bursa.....	167 014	88 056	78 958	54 026	47 591	11 880	11 499	20 443	18 258	1 707	1 610
Çanakkale.....	49 172	26 170	23 002	14 778	12 954	5 746	5 204	4 185	3 369	1 461	1 475
Çankırı.....	31 322	17 074	14 248	9 724	8 074	4 831	4 254	1 774	1 239	745	681
Çorum.....	79 307	43 891	35 416	23 045	19 281	14 081	11 133	4 526	3 258	2 239	1 744
Denizli.....	86 228	45 828	40 400	20 689	17 808	8 535	7 328	12 217	10 835	4 387	4 429
Diyarbakır.....	157 562	89 333	68 229	50 448	37 702	14 644	10 227	19 020	15 618	5 221	4 682
Edirne.....	50 945	26 798	24 147	16 795	15 014	5 121	5 131	3 678	2 831	1 204	1 171
Elazığ.....	66 427	37 149	29 278	24 074	19 231	6 109	4 758	5 628	4 170	1 338	1 119
Erzincan.....	36 714	19 661	17 053	12 593	10 869	3 094	2 948	3 070	2 415	904	821
Erzurum.....	126 693	71 006	55 687	38 473	31 491	19 013	13 709	8 646	6 297	4 874	4 190
Eskişehir.....	73 818	38 575	35 243	26 191	24 055	4 868	4 756	6 806	5 778	710	654
Gaziantep.....	93 472	51 959	41 513	32 154	25 118	9 021	7 514	9 336	7 709	1 448	1 172
Giresun.....	50 019	26 130	23 889	14 375	13 325	7 074	6 217	3 262	2 804	1 419	1 543
Gümüşhane.....	21 603	11 819	9 784	5 801	4 831	3 851	3 116	1 297	1 032	870	805
Hakkari.....	21 536	13 455	8 081	7 762	4 341	3 129	2 001	1 601	887	963	852
Hatay.....	125 681	67 896	57 785	38 647	32 279	10 886	8 273	14 379	13 063	3 984	4 170
Isparta.....	48 364	26 648	21 716	16 138	13 369	5 133	4 065	3 930	3 046	1 447	1 236
İçel.....	145 022	77 782	67 240	46 360	39 873	7 890	6 759	20 662	18 083	2 870	2 525
İstanbul.....	752 269	415 789	336 480	232 445	174 689	28 017	27 115	151 159	130 982	4 168	3 694
İzmir.....	287 033	153 837	133 196	101 659	86 859	14 783	14 575	34 124	28 712	3 271	3 050
Kars.....	55 176	30 885	24 291	16 316	13 029	8 328	6 125	3 819	2 828	2 422	2 309
Kastamonu.....	50 970	26 815	24 155	14 097	13 051	8 264	7 393	2 924	2 129	1 530	1 582
Kayseri.....	119 266	64 525	54 741	37 736	32 048	11 702	9 289	13 286	11 762	1 801	1 642
Kırklareli.....	33 172	17 105	16 067	10 712	9 642	3 462	3 744	2 174	1 828	757	853
Kırşehir.....	35 441	18 681	16 760	11 434	10 392	4 490	4 195	2 178	1 585	579	588
Kocaeli.....	179 820	91 207	88 613	54 549	52 328	7 942	7 970	26 720	26 211	1 996	2 104
Konya.....	172 098	92 439	79 659	54 540	47 970	18 890	16 340	14 843	11 888	4 166	3 461
Kütahya.....	60 012	33 389	26 623	17 048	13 879	8 669	7 153	5 348	3 850	2 324	1 741
Malatya.....	90 755	49 294	41 461	31 155	26 500	9 841	8 143	6 882	5 512	1 416	1 306
Manisa.....	103 780	54 915	48 865	31 644	28 617	10 843	9 539	9 396	7 849	3 032	2 860
Kahramanmaraş....	80 497	45 547	34 950	23 185	18 049	12 219	9 207	6 784	4 942	3 359	2 752
Mardin.....	80 229	44 879	35 350	25 354	18 982	9 147	6 696	6 935	6 138	3 443	3 534
Muğla.....	63 203	35 341	27 862	18 639	14 290	5 576	4 652	8 505	6 418	2 621	2 502
Muş.....	44 186	26 246	17 940	13 602	9 347	6 857	4 205	3 713	2 692	2 074	1 696

Nevşehir.....	31 574	16 663	14 911	9 328	8 466	4 583	3 963	2 047	1 757	705	725
Niğde.....	35 001	19 498	15 503	10 310	8 655	5 400	4 163	2 839	1 995	949	690
Ordu.....	100 757	56 137	44 620	27 060	21 686	15 783	12 332	8 347	6 335	4 947	4 267
Rize.....	43 318	22 351	20 967	13 475	12 221	4 826	4 787	3 201	2 953	849	1 006
Sakarya.....	95 771	47 604	48 167	28 190	27 940	5 896	6 020	11 878	12 167	1 640	2 040
Samsun.....	147 729	80 606	67 123	46 107	39 894	18 673	14 476	11 949	9 405	3 877	3 348
Siirt.....	40 702	23 508	17 194	14 132	10 361	5 709	4 190	2 618	1 940	1 049	703
Sinop.....	39 090	20 346	18 744	10 564	9 819	5 739	5 364	2 255	1 912	1 788	1 649
Sivas.....	98 777	53 538	45 239	30 568	26 477	15 113	12 727	5 598	4 102	2 259	1 933
Tekirdağ.....	56 824	29 690	27 134	18 449	16 481	4 786	4 979	5 451	4 465	1 004	1 209
Tokat.....	90 082	48 713	41 369	25 749	22 847	13 100	10 678	6 604	5 155	3 260	2 689
Trabzon.....	91 328	49 201	42 127	27 701	23 077	10 374	8 920	8 093	6 988	3 033	3 142
Tunceli.....	21 332	11 994	9 338	7 657	5 886	2 189	1 920	1 514	940	634	592
Şanlıurfa.....	115 667	65 790	49 877	32 003	23 135	13 189	8 327	14 129	12 098	6 469	6 317
Uşak.....	29 994	15 863	14 131	8 608	7 501	3 273	3 101	3 093	2 586	889	943
Van.....	96 912	59 199	37 713	29 467	19 393	16 426	9 889	8 550	5 264	4 756	3 167
Yozgat.....	73 457	39 925	33 532	21 023	18 315	12 558	10 090	4 155	3 173	2 189	1 954
Zonguldak.....	89 810	46 583	43 227	25 647	24 147	9 959	8 901	7 769	7 068	3 208	3 111
Aksaray.....	30 726	16 590	14 136	9 276	8 054	4 218	3 557	2 346	1 907	750	618
Bayburt.....	12 790	7 006	5 784	3 983	3 341	1 896	1 507	733	562	394	374
Karaman.....	20 604	11 196	9 408	6 284	5 331	2 563	2 107	1 760	1 473	589	497
Kırkkale.....	41 601	21 620	19 981	15 660	14 680	2 869	2 757	2 772	2 206	319	338
Batman.....	47 217	26 874	20 343	16 796	12 354	5 345	3 912	3 648	3 130	1 085	947
Şırnak.....	28 837	18 163	10 674	10 314	5 720	4 218	2 532	2 547	1 691	1 084	731
Bartın.....	29 295	15 817	13 478	8 043	6 805	4 454	3 749	2 070	1 670	1 250	1 254
Ardahan.....	26 029	14 178	11 851	6 211	5 167	4 760	3 885	1 652	1 348	1 555	1 451
İğdır.....	16 080	9 157	6 923	4 986	3 698	2 074	1 480	1 339	1 089	758	656
Yalova.....	28 710	14 302	14 408	9 638	9 720	678	761	3 773	3 689	213	238
Karabük.....	32 597	16 858	15 739	10 488	9 853	3 041	2 872	2 510	2 268	819	746
Kilis.....	12 627	6 934	5 693	4 289	3 637	1 623	1 193	746	581	276	282
Osmaniye.....	40 931	22 533	18 398	13 388	11 308	3 258	2 575	4 886	3 754	1 001	761
Düzce.....	36 037	18 139	17 898	9 214	8 539	2 471	2 164	5 667	6 084	787	1 111

Kaynakça:

- (1) Göktürk A., Kaygalak S. (1999) “Göç ve Kentleşme” , sosyal hizmet sempozyumu Ankara,
- (2) Ünalın T., (1998) *Türkiye’de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının İncelenmesi*, Tarih Vakfı, İstanbul
- (3) Türkyılmaz A. ve ark. (1998). *Doğu Ve Güneydoğu Anadolu’dan Terör Nedeniyle Göç Eden Ailelerin Sorumluluğu* , Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı Yayınları , Bilim Serisi 115 , Ankara
- (4) Sevinç Bahar Yenigül, (2005) Gazi Üniversitesi , *Journal Of Science* 18(2):273-288
- (5) Esmâ Durugönül, (2002) Göç Yolları, *Görüş Dergisi*, Haziran
- (6) *Türkiye’de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu Raporu*, TESEV Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı , www.tesev.org.tr

Diğer Yardımcı Kaynaklar:

- Yrd.Doç.DR.Muharrem Eş ve Yrd.Doç.Dr.Tuncay Güloğlu,Bilgi Toplumuna Geçişte Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk: İstanbul Örneği,
http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=239
- TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporu,
<http://www.tmmob.org.tr/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=361&mode=thread&order=0&thold=0>